

LÁSZLÓ GÉZA

MAGYAR **NARANCS**
KÖNYVEK

Barkácsolás a gazdaság- irányításban

*Kreatív politikai döntések
a komfortzónán kívül*

László Géza történeteit olvasva újra rádöbbenünk, hogy valójában szeretjük a meséket, és szeretjük, ha a mesének van tanulsága. De ez a tanulság mégsem olyan egyszerű, hogy a jó mindig elnyeri jutalmát, a gonosz meg pórul jár, mert László Géza történeteiben, aminek a műfaját nevezhetjük akár „narratív közgazdaságtannak” is, nem csak a „rosszak” követnek el hibákat, hanem gyakran a „jók” is tévednek, például amikor túlzottan elbizakodottak, vagy ha nirvánatévedésbe, esetleg az összetétel hamisságának a csapdájába esnek. Olvasás közben szinte észre sem vesszük, hogy folyamatos párbeszédet folytatunk a szerzővel, győzködjük, mi lett volna egyik vagy másik esetben a helyes cselekvés, miközben ő csak mosolyog, és a következő oldalon megmutatja milyen csapdába sétáltunk már megint bele. De reményt is ad: országok, melyek úgy tűnik örökös válságra, folyamatos barkácsolásra vannak ítélve, tanulhatnak mások tévedéseiből, és néha nekik is sikerülhet kimászni a gödörből.

Király Júlia

MAGYAR NARANCS
KÖNYVEK

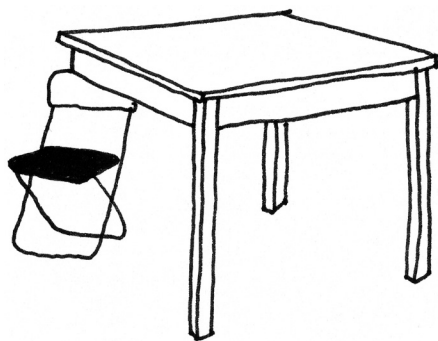

4.690 Ft

www.teakiado.hu

A gazdaságpolitikai problémamegoldás útjai

A barkácsolás klassz dolog. Ha valamit saját maga hoz létre az ember, az mindig többet ad, mint amikor készen kapjuk azt. A barkácsolásnál az önbizalmat egy idő után már nemcsak a jó ötletek, hanem a gyakorlatban megszerzett tapasztalatok is erősítik: aki harcedzett, nem ijed meg semmilyen nehézségtől, mert arra gondol, biztos talál valamilyen alkalmi megoldást. Sokaknak idehaza emiatt a barkácsolásról a kontár munka jut eszébe, pedig akadnak igazi ezeresterek is közöttünk, és különben is: ne becsljük le a kreativitás szerepét!

Ha egy gazdaságpolitikáról szóló szakszövegben a *barkácsolás* szó felbukkan, akkor az általában annak a gyakorlatnak a metaforája, ahol a kormány saját belátása szerint válogat a szakpolitika szerszámosládájából. Nem a szokásos szakmai protokollt, nem valamelyik bevált program pontjait követi, hanem a maga útját járja, például azért, mert válsághelyzet alakult ki, és a szokásosnál jobban szorít az idő. A gazdaságpolitikai barkácsolásnál kisebb improvizatív beavatkozások történnek, a nagyszabású *reformok*, a rendszerszintű változtatások lekerülnek a napirendről. A magyar közbeszédben egyébként nemcsak a barkácsolás, hanem a reform szó is komoly terheket cipel, mert sokaknak a megszorításokat és a rendszerváltással kapcsolatos csalódásait juttatja eszébe.

A gazdaságpolitika kapcsán a barkácsolás felemlegetése azért tűnik furcsának, mert azt gondolhatnánk, hogy ezen a téren a gazdasági érdekek és az erős intézményi háttér miatt általában jól megalapozott szakmai döntések születnek. Van, ahol igen, és van, ahol nem. A kormányfők, miniszterek, jegybankelnökök is hús-vér emberek, nem tévedhetetlenek és nem is szentek. Az ötletgyártásnál is azt látjuk, hogy a gazdaságpolitikai javaslatok jelentős része nem a tankönyvekből vagy a szakapparátusok vezetőinek fejéből pattan ki, hanem politikai tanácsadók, olykor vállalatvezetők, vagy agilis lobbisták vetik fel

azokat. A *józan ész*, tudjuk jól, a legigazságosabban szétesztott dolog a földön, mert mindenki úgy érzi, hogy neki elég jutott belőle. A gyors sikerekre vágyó kormányok számára a népszerű, laikus ötletek igazi aranybányát jelentenek, mert nem kell mást tenni, csak lehajolni és felvenni azokat, amelyek a legszebben csillognak, és már kezdődhet is a törvény-előkészítés.

A reformok és a válságkezelés kapcsán gyakran hallunk *ortodox* és *heterodox* programokról. Az ortodox intézkedéscsomagokkal a kormányok általában a piaci mechanizmusok és a gazdasági egyensúly gyors helyreállítására törekednek, és ennek érdekében liberalizálnak, deregulálnak, privatizálnak, hogy csak néhány ilyenkor gyakran hallott bűvszót említsünk a sokból. A heterodox reformprogramok összetétele sokkal változatosabb, de ami általában közös bennük, az az, hogy nagy hangsúlyt fektetnek a jövedelempolitikára.

Az *unortodox gazdaságpolitika* fogalmát, amit Orbán Viktor az utóbbi években gyakran emlegetett, a közgazdászok ritkán használják, de azért mindenki érti, miről is van itt szó: a gazdaság-irányítás a bevett gyakorlat, a jól előkészített reformok helyett alkalmi megoldásokra törekszik, vagyis barkácsol. A magyar kormány bejelentéseit 2010 óta nem véletlenül kísérte a szokásosnál nagyobb gyanakvás: az unortodox intézkedéseket az elemzők kénytelenek voltak egyenként értelmezni, mert a várható következményekről nem volt elég tapasztalatuk.

A gazdaságpolitika megértésénél ezek a fogalmak nagyon hasznosak, de azért a konkrét döntéseket mindig érdemes a hagyományos narratívákból kilépve, egy tágabb megközelítésben is szemügyre venni. A következő fejezetekben sok szó esik majd a személyes motivációkról, az érdekekről, a vezetéspszichológiai szempontokról, vagy épp arról a közhangulatról, amelyben az adott intézkedés született. Olyan ökölszabályokról, amelyek általában a négy alapművelet valamelyikére épülnek, és amelyek

mögött nem feltétlenül áll ésszerű magyarázat, hanem csak a napi rutin. A racionalitás hiányával az olyan érvelési hibáknál is gyakran találkozhatunk, mint az *összetétel hamissága*, a *post hoc hiba* vagy a *nirvánatévedés* – és nemcsak a laikusok, hanem a politikusok köreiből is. A vezetéstudományban gyakran emlegetett *kognitív torzítások* is bezavarnak, jó példa erre az, amikor a gazdaságpolitika átalakításánál a döntéshozó korábbi személyes benyomásai felülírják a szakmai érveket, vagy amikor a *túlzott önbizalom* átveszi az irányítást a józan mérlegelés felett.

A gazdaságpolitikai írások nálunk nemcsak a racionalitás, hanem az érdekek szerepével kapcsolatban is sokáig túl visszafogottak voltak, pedig a gazdasági jogszabályok nem egy maktasztalon, steril körülmények között születnek. Ez a szakmai szemérmesség éles ellentétben állt a hétköznapi összeesküvéselméletekkel, s talán sokan épp az utóbbiak miatt kerültek a témát. A különböző érdekek azonban minden politikai döntésre kihatnak, ezért még a kevésbé látványos intézkedéseknél is érdemes azokkal tisztába kerülni, és persze közben mindezt a helyén kezelni.

Az a meggyőződésem, hogy a szokásosnál tágabb megközelítés megkönnyíti a gazdaságpolitikai döntések megértését, fontos szerepet játszott abban, hogy Bojtár B. Endre főszerkesztő biztatására újra gazdasági publicisztikákat írok a *Magyar Narancs Egotrip* című rovatába. E munka kapcsán született a mostani könyv ötlete is, ahol az elmúlt száz év néhány nevezetes gazdaságpolitikai döntésének előzményeit, motivációs hátterét, következményeit és ezekhez kapcsolódó magyarázatokat tárgyalom. Olyan esetekről lesz szó, amelyek a tankönyvekben gyakran kis keretes történetekkel illusztrálják az elméletet, de a szokásos arány most megfordul: itt a hosszabb történetmesélést egészítik ki rövid elemzések, fogalommagyarázatok. A könyvet ezek az egymáshoz lazán kapcsolódó

tudományos ismeretterjesztő szövegrészek és a kronologikus sorrend vezérfonala fogja össze.

A téma iránti szerteágazó érdeklődésemben az előéletem is szerepet játszik. Volt, ami már az indulásnál eldőlt: az egyetemen a pénzügyek mellett szociológiából is diplomáztam, és ez a kettősség a későbbi rövid kutatói és hosszabb oktatói pályafutásom alatt is megmaradt. Eleinte közgazdaságtant és pénzügyeket tanítottam, később vállalatvezetőként már többnyire politikai és szervezeti döntésekről tartottam órákat. A könyv megszületésében az is közrejátszott, hogy a magyar gazdaságpolitika működését az elmúlt harminc évben időnként egészen közléről figyelhettem: többször részt vettem az ötletgyártásban, konkrét gazdaságpolitikai programok készítésében, adtam tanácsokat politikusoknak, amelyeket vagy megfogadtak, vagy nem.

A következő fejezetek eseteit nemcsak azért dolgoztam fel, mert fontos szerepet játszottak a világgazdaság történetében, hanem azért is, mert mindegyikük valahol kapcsolódik az elmúlt évek magyar történéseihez. Előzmények, amelyekről a döntéshozók keveset tudtak, miközben nagyon hasonló cipőben jártak, de akad több olyan eset is, amelyek szóba kerültek az unortodox intézkedések indoklásánál. Az, hogy megalapozottan, vagy csak valamilyen félreértés, esetleg manipulatív szándék miatt, hamarosan kiderül.

A politikában a gazdaság gyakran játszik főszerepet, ahogy a hazai politikai rendszer *illiberális* átalakításánál is az egyik legfontosabb hivatkozási alap a gazdaság felvirágoztatása volt. Azóta kiderült, hogy a kormány intézkedései nem vezettek átütő sikerhez, sőt egy ideje újra rendszerszintű problémákkal néz szembe a magyar gazdaságirányítás. Amikor a nemzetközi konjunktúra és a támogatási bőség jótékony homálya szerte-foszlott, a szemünk előtt hirtelen felbukkant a gazdaságpolitikai

barkácsolás állatorvosi lova, és ez a szegény jószág, ahogy a magyar gazdaság is, nagyon rossz bőrben van. Remélem, a következő történetek annak megértésében is segítenek, hogy miért.

Végül essék szó Horváth Tibor grafikáiról is. Sok évvel ezelőtt baráti társaságban beszélgettünk a terveinkről és arról, hogy jó lenne együttműködni, aztán a dolog ennyiben maradt. Ő Berlinbe költözött, és ott rajzolt esténként, én idehaza írtam a történeteimet. Mikor a könyv végére értem, eszembe jutott egykori beszélgetésünk, és kiderült, hogy Tibor az évek során sok olyan rajzot készített, amelyek jól illenek a fejezetek témáihoz. Az olvasó tehát nem a szöveghez készült illusztrációkat láthat a következő oldalakon, hanem önálló munkákat.

Tartalom

A gazdaságpolitikai problémamegoldás útjai	6
Mit csinált Herbert Hoover a válság alatt?	12
Ludwig Erhard reformjai és a német csoda mítosza	34
Wilson és a kollektív cselekvés paradoxona	54
Madman-elmélet a gazdaságirányításban	76
A „nagy lökés” Dél-Koreában.....	94
Hogyan lett Reagan a legnagyobb adócsökkentő(emelő) elnök? ...	108
Margaret Thatcher hübrisze: a fejadó.....	122
Egy preventív válságkezelés viszontagságai	144
Argentín adósságmenedzselés az államcsőd után	172
Hogyan jutottunk el ideig? – Bernanke és a válság.....	192
Haveri kapitalizmus és barkácsolás Egyiptomban	210
Az Orbán-kormány unortodox (külön)adó-politikája.....	228
Túltengő önbizalom a gazdaságpolitikában	258
Nyomul a politika – összegzés más szemmel	276
Jegyzetek.....	292
Köszönetnyilvánítás.....	306
Irodalomjegyzék.....	308
Név- és tárgymutató.....	332

Magyar Narancs Könyvek
Budapest, 2023

Szerkesztette: Kövesdy Gábor és Patkós Anna
Korrektor: Kővári Bettina
Rajzok: Horváth Tibor
Grafika és tördelés: Zádor György

ISSN 3003-9576

ISBN 978-615-82337-1-2

Minden jog fenntartva.

© László Géza, 2023

© Tea Kiadó, 2023

Nyomda: Gelbert ECO Print Kft.

Felelős vezető: Gellér Róbert ügyvezető